

<https://doi.org/10.18485/analiff.2022.34.1.18>

050:305-055.2A NŐ ÉS A TÁRSADALOM"1907/1913"

141.72(439)"18/19"

316.622-055.2(439)"18/19"

Ženske emancipatorske težnje u glasilu *Ne eš taršadalom* (*A Nő és a Társadalom* 1907–1913)

Monika M. Bala*

Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, Katedra za hungarologiju

Ključne reči:

A Nő és a Társadalom
feministička periodika
feministički pokret u
Mađarskoj u 19. veku
položaj žene
emancipacija žena
žensko pravo glasa

Apstrakt

Rad je posvećen analizi *Ne eš taršadalom* (*A Nő és a Társadalom*), zvaničnog glasila Feminističkog udruženja (Feminista Egyesület) i Državnog udruženja mađarskih službenica (Nőtisztviselők Országos Egyesülete). Korpus periodičke građe obuhvata publikacije od pokretanja časopisa 1907. do njegovog gašenja 1913. godine, koje čine ogledalo ideoloških uverenja feminističkog pokreta u Mađarskoj. Časopis je izlazio u periodičnom rasporedu svakog meseca, razmatrao je položaj žene u društveno-ekonomskom, političkom i obrazovnom kontekstu, te izveštavao o aktivnostima i rezultatima Feminističkog udruženja. Imao je veliku ulogu u podizanju svesti žena, preispitivanju društvenog poretka i značajno uticao na društveno-politička kretanja. U radu koristim metodološki pristup usmeren na analizu sadržaja tekstova s ciljem utvrđivanja uloge časopisa *Ne eš taršadalom* u preoblikovanju ženskog iskustva u širem društvenoistorijskom kontekstu. (примљено: 15. септембра 2021; прихваћено: 30. децембра 2021)

1. Uvod

Težnja ka postizanju društvene, političke, ekonomske i kulturne jednakosti u tradicionalnom društvu dala je ideološku osnovu feminističkom pokretu u Mađarskoj, čiji programi početkom dvadesetog veka ulaze u javni diskurs. Jedan od osnovnih ciljeva pokreta bila je borba za ostvarivanje prava glasa žena, koja se vodila putem okupljanja, peticija i pisane reči. U ženskim listovima izlaze članci koji izveštavaju o delovanju domaćih i inostranih ženskih pokreta, razmatraju pitanje emancipacije žena i rade na njihovom prosvetivanju. Novina tekstova u odnosu na normativne članke iz prethodnog veka ogleda se u pristupu kojim se stavlja jače težište na pitanja zaštite ljudskih prava žena. Dok su se tekstovi ranijih autorki, pionirki feminizma, i pored težnje ka osvajanjem šireg prostora za žene u javnom životu strogo držali tradicionalnih normi, ne dovodeći u pitanje zadate rodne uloge u društvu, novi listovi s početka dvadesetog veka, ženu ne posmatraju samo kao pasivnog „posmatrača državnog sabora“ (Antoni, 2014: 20). Žena više nije samo sredstvo čije će obrazovanje pomoći u odgoju dece ili potpomognuti profesionalni uspeh i unaprediti ugled supruga, već ujedno služi i svom ličnom razvoju i poboljšanju svog položaja. Žena počinje da se posmatra kao simbol koji izlazi iz nevidljive sfere i traži svoje mesto u društvenim tokovima.

2. Koncept feminizma

Karen Ofen (Karen Offen), jedna od vodećih feminističkih istoričarki ukazuje na problem utvrđivanja ženskog identiteta, jer kako napominje „žene nemaju prošlost, nemaju istoriju, nemaju svoju religiju“ (Offen, 2000: 3). Sledeći njene tvrdnje, istoričarka Andrea Pete (Pető Andrea) postavlja pitanje ko poseduje istorijsko sećanje i kakav je sadržaj tog sećanja, te zaključuje: „Istorija je definisana kao deskriptivna i empirijska nauka o prošlosti države, koja tematizuje nacionalnu prošlost. A politika, istorija države, uvek su važile za svet muškaraca“ (Pető, 2006: 334). Filozofkinja Rita Antoni definisala je feminizam kao „društveno-kritičku ideju ili naučno gledište koje tvrdi da žene zbog svog roda sistematski trpe nejednakosti u društvenoj, javnoj i privatnoj sferi“ (Antoni, 2014: 19). Dalje napominje da nisu sve organizacije pod rukovodstvom žena nužno feminističke, niti sve istaknute žene dele feminističke poglede, te ističe da se „feministkinjama smatraju žene ili udruženja koja tematizuju nejednakost žena kao društvene grupe i promovišu rodnu jednakost“ (Antoni, 2014: 19). Karen Ofen pojam feminizma definiše kao „opsežan kritički odgovor na otvoreno i sistematsko potčinjavanje žena kao grupe od strane muškaraca“ (Offen, 2000: 20). Napominje da se mišljenja oko interpretacije koncepta feminizma razilaze i variraju u zavisnosti od vremena i mesta, izazivajući mnoge kontroverze (Offen, 1988: 119), te predlaže „rekonceptualizaciju razumevanja pojma“ (Offen, 1988: 120) uvođenjem dva „sistematičnija, sveobuhvatnija pristupa“ (Offen, 1988: 133) u okviru ženskih emancipatorskih težnji 19. veka, „relacionog“ (*relational*) i „individualističkog“ (*individualist*) (Offen, 1988: 134). Prema tome, „relaciona tradicija podrazumevala je rodno podeljeno, ali egalitarno viđenje društvene organizacije koja se zasniva na nehijerarhijskoj zajednici muškaraca i žene“ (Offen, 1988: 135).

Ofen naglašava da relacioni pristup zahteva ženska „prava kao žena (definisanih prevashodno prema materinskim i/ili negovateljskim sklonostima u odnosu prema muškarcima“ (Offen, 1988: 136) u datom istorijskom kontekstu. S druge strane, individualistička feministička tradicija postavlja „pojedince kao osnovnu jedinicu nezavisno od pola, odnosno roda“ (Offen, 1988: 136) priznavajući doprinose žena širem društvu. Individualistička tradicija zasnivala se na postizanju nezavisnosti i autonomije žene kao pojedinca pozivajući se na „apstraktnije koncepte individualnih ljudskih prava i lične nezavisnosti u svim sferama života umanjujući društveno definisane uloge [...] i minimalizujući rodno povezane kvalitete i doprinose“ (Offen, 1988: 136). Prema Karen Ofen obe tradicije se moraju sagledati u njihovom političkom, društvenom i kulturnom kontekstu.

3. Feministički pokret u Mađarskoj

Vreme u kojem nastaje časopis *Ne eš taršadalom*¹ poklapa se sa periodom prvog talasa feminizma, koji počinje od druge polovine 19. veka i traje do kraja Prvog svetskog rata, kada žene u većini država stiču delimično ili puno pravo glasa. U Mađarskoj se prava žena javljaju kao tema pojedinih pamfleta i članaka od kraja 18. veka. Počev od 19. veka ženska pitanja predmet su diskursa naučnih i beletrističkih časopisa, te će prva rasprava o pravima žena biti pokrenuta od strane publicistkinje Eve Takač (Karacs Ferencné Takács Éva, 1780–1845) u časopisu *Tudomanjóš díjtemenj* (*Tudományos Gyűjtemény*) i odvijati se u periodu od 1822. do 1827. godine. Eva Takač zagovarala je veće prisustvo žena u javnoj sferi i prva je argumentovala da bi žene uz jednaku mogućnost za obrazovanje bile sposobne za iste poduhvate kao muškarci na polju politike, nauke i umetnosti. Osnivačica ženskog internata u Pešti, grofica Blanka Teleki (gróf Teleki Blanka, 1806–1862), jedna od pionirki ženskog obrazovanja, zalagala se za prava žena na univerzitetsko obrazovanje, pravo glasa i poboljšanje položaja seoskih nastavnika. Pored nje, pravo žena na školovanje zagovarala je i Hermína Benicki (Veres Pálné Beniczky Hermin, 1815–1895) i ujedno bila osnivačica Državnog udruženja za obrazovanje žena. Treba istaći i ime Emilije Kanje (Kánya Emília, 1828–1905), prve urednice i osnivačice časopisa *Čaladi ker* (*Családi Kör*) feminističkog karaktera². Među pionirke feminističke misli u Mađarskoj ubraja se i grofica Vilma Hugonaj³ (gróf Hugonnai Vilma, 1847–1922), prva fakultetski obrazovana žena i prva lekarka u Mađarskoj, koja se zalagala za reformu obrazovanja u korist žena.

- 1 U radu naslov časopisa *A Nő és a Társadalom* navodim u transkripciji na srpski jezik bez upotrebe određene članice 'a'.
- 2 Opširnije o aktivnostima Eve Takač i Emilije Kanje vidi u: Bala, M. (2020). Spisateljice u Mađarskoj u 19. veku i uloga ženske periodike u obrazovanju novog kulturnog modela. U S. Gudurić, B. Radić-Bojanić i P. Mutavdžić (ur.), *Tematski zbornik Jezici i kulture u vremenu i prostoru IX/2* (str. 13–25). Novi Sad: Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu.
- 3 Grofica Vilma Hugonaj je diplomu Medicinskog fakulteta stekla u Švajcarskoj, ali po povratku iz Ciriha, nije dobila dozvolu za rad u struci. Tadašnji ministar vera i prosvete Agošton Trefort (Trefort Ágoston) odbija zahtev za nostrifikaciju, uprkos pozitivnoj oceni sedmočlane komisije. Vilma Hugonaj je narednih 17 godina posvetila profesiji babice, nakon čega je konačno „mogla nostrifikovati diplomu“ (Simmelweis Egyetem Tanévkönyv, 2004–2005: 4) 1897. godine i započeti lekarsku karijeru u Mađarskoj.

Ideologija feminizma u Mađarskoj krenula je iz prestonice, ali se ubrzo proširila na lokalna udruženja i različite društvene slojeve. Prihvatile su je kako žene, tako i muškarci, a ženska društva uspela su da pridobiju podršku uticajnih članova mađarskog javnog života. Feminističko udruženje osnovano je 1904. godine od strane začetnica feminističke misli u Mađarskoj i boraca za žensku ravnopravnost Roze Švimer (Bédy-Schwimmer Rózsa,⁴ 1877–1948), i Vilme Gliklih⁵ (Glücklich Vilma, 1872–1927). Od samog početka osnivanja Feminističkog udruženja, jedna od najuticajnijih i najaktivnijih članica bila je spisateljica Julija Kende, supruga grofa Šandora Telekija (Gróf Teleki Sándorné Kende Julia, 1864–1937), poznata pod umetničkim imenom Sikra (mađ. Szikra, u srpskom prevodu Iskra). Bila je jedna od najplodnijih ženskih pisaca svoga doba, koja je na sastancima književnog salona vrata svog peštanskog doma otvorila kako muškim piscima, tako i ženama od pera. Bila je jedna od saradnica mesečnika *Ne eš taršadalom*, kasnije urednica časopisa *Ne (A Nő)* i osnivačica Kruga mađarskih književnica (Magyar Író nők Köre). U zemlji su tada aktivno delovale mnogobrojne humanitarne, kulturno-prosvetne i verske organizacije koje su se zalagale za oslobađanje žena, pravo žena na obrazovanje i rad. Državno udruženje za obrazovanje žena (Országos Nőképző Egyesület) osnovano je 23. marta 1868. godine s ciljem osamostaljenja žena kroz obrazovanje u državnim institutima. Četiri godine kasnije, nastalo je Državno udruženje industrijalki (Országos Nőiiparegylet), koje je podsticalo i osposobljavalo žene na samostalni rad u oblasti industrije i trgovine. Od 1896. godine počinje delovanje organizacije čiji je glavni cilj bila potpuna društvena emancipacija žena, Državnog udruženja službenica (Nőtisztviselők Országos Egyesülete), koju je vodila feministkinja Roza Švimer. Udruženje je bilo jedno od brojnih članova Saveza mađarskih ženskih udruženja (Magyar Nőegyesület Szövetsége), osnovanog 1904. godine i član Međunarodnog saveza žena (Nemzetközi Nőszövetség). Od samih početaka razmatralo je važna ženska pitanja bez obzira na nacionalnu pripadnost, veroispovest i društvenu klasu, zalagalo se za okončanje ekonomske eksploatacije žena i postiglo upečatljive rezultate kao što su osnivanje biroa za zapošljavanje žena, pokretanje pitanja penzija žena, organizovanje različitih kurseva za žene. Članice Državnog udruženja službenica formirale su 18. decembra 1904. godine Feminističko udruženje. Važno je istaći da je na osnivačkoj sednici pored 200 žena učestvovalo i 50 muškaraca. Udruženje je održavalo veze sa Međunarodnom alijansom za žensko pravo glasa (International Woman Suffrage Alliance, IWSA) i saradivalo sa Ženskom međunarodnom ligom za mir i slobodu⁶ (Women's International League for Peace and Freedom, WILPF).

3.1. Idejna osnova Feminističkog udruženja

Glavni programski ciljevi udruženja, pored političke borbe za sticanje prava glasa, podrazumevali su pravo žena na obrazovanje i rad. Članice Feminističkog

4 Bédy-Schwimmer Rózsa, poznata je kao Róza ili Rosika Schwimmer i kao prva svetska ambasadorica žena.

5 Vilma Gliklih bila je prva fakultetski obrazovana žena koja je diplomu stekla na Univerzitetu u Budimpešti. Studirala je na ELTE-u od 1896. godine.

6 Generalni sekretar Ženske međunarodne lige za mir i slobodu između 1922. i 1925. godine bila je Vilma Gliklih.

udruženja nastavile su sa delovanjem Državnog udruženja službenica, inicirale su radikalne zahteve za unapređenje položaja žena, za ravnopravnost žena svih klasnih slojeva u političkoj i društvenoj sferi. Bile su učesnice na međunarodnim kongresima žena, i organizovale su mnogobrojne ženske skupove. Istrajan rad Feminističkog udruženja ogleda se u uspehu postignutom 1913. godine, kada je organizovan sedmi svetski kongres Međunarodne alijanse za žensko pravo glasa (Nők Választójogi Világszövetsége). Kongres je održan u Budimpešti u trajanju od 15. do 20. juna i predstavljao jedan od najvećih i najznačajnijih skupova feministkinja sa 3000 učesnika iz svih krajeva sveta, svih društvenih slojeva i različitih profesionalnih profila (A kongresszus adataiból, 1913: 129). Univerzalna poruka feminističkog pokreta može se sumirati u izjavi američke prozaistkinje i pesnikinje Šarlot Perkins Gilman (Charlotte Perkins Gilman), učesnice svetskog kongresa: „Ženski pokret ne štiti samo interese žena, već teži da svi, i žene i muškarci rade jednako kao ljudi, jer smo na prvom mestu svi ljudi“ (Perkins-Gilman, 1913: 130).

4. *Ne eš taršadalom* – zvanično glasilo Feminističkog udruženja

Teorije društvenih pokreta definišu feminističku periodiku kao sredstvo koje igra značajnu ulogu u formiranju političkog mišljenja i služi širenju informacija unutar pokreta i publici izvan nje (Acsády, 2020: 12–13). Kroz definisanje zajedničkih ciljeva i životnih vrednosti, periodika služi združivanju svojih članova, pomeranju društvenih normativa, izgradnji i oblikovanju novog identiteta žene. Kako ističe Jelena Milinković, „Periodika, a posebno časopisi šireg opsega, to jest oni koji pored književnosti štampaju i tekstove koji se bave pitanjima politike, ekonomije, prava, filozofije, psihologije, sociologije i sl., veoma su dobri pokazatelji opštih društvenih kretanja“ (Milinković, 2018: 27). Ženska periodika okreće se progresivnim tendencijama i uvođenjem novog diskurzivnog prostora vremenom oblikuje kulturne obrasce. Značajna je pre svega zbog pomeranja normi i uvođenja novih pristupa, koji zatim, otkrivanjem marginalizovanih grupa i autora, pružaju sliku datog istorijskog i društvenopolitičkog trenutka. Osobitost feminističke periodičke štampe ogleda se u tome što konstruiše feminizam kao kolektivni identitet.

Ne eš taršadalom (*A Nő és a Társadalom*, srp. Žena i društvo) je prvi mađarski jasno profilisan feministički časopis. Kao zvanično glasilo Feminističkog udruženja i Državnog udruženja službenica (*A Feministák Egyesülete és a Nőtisztviselők Országos Egyesülete hivatalos közlönye*), postaje snažan idejno-politički organ feminističkog pokreta. Tokom svog sedmogodišnjeg postojanja privukao je veliki broj kako ženskih, tako i muških čitalaca, u vreme koje je obeleženo borbom za dostizanje ženskog prava glasa kao osnovnom težnjom ženskih pokreta širom Evrope. Časopis je osnovan 1907. godine u Budimpešti i za vreme izlaženja, do 1913. godine, služio je kao ogledalo stavova i aktivnosti dva najznačajnija mađarska feministička udruženja sa mesečnom dinamikom publikovanja 12 izdanja godišnje. Nakon pet godina njegovog postojanja, „proširio se tabor feminističkih boraca, čak je pridobio i priznanje svojih neprijatelja“ (*A Nő és a Társadalom szerkesztősége és kiadvállalata*, 1912: 3), ali uprkos tome što je u kontinuiranom radu udvostručen

broj pretplatnika, istovremeno su rasli i troškovi, zbog čega uredništvo nije uspelo povećati učestalost izlaženja. Feminističko udruženje je u glasniku pozivalo čitaoce da svojim donacijama i aktivnostima pomognu njihov rad. U časopisu je dominirao tekstualni sadržaj bez ilustracija, a članci su štampani na mađarskom jeziku. Finansijski se oslanjao na oglase, koji su pažljivo birani tako da korespondiraju sa osnovnim principima ženskog pokreta: „cilj nam je jedan: individualno, društveno i pravno oslobođenje žena“ (A Nő és a Társadalom, 1907: 2). Uredništvo je angažovalo ženske i muške autore, pisce, umetnike, poslanike, pobornike liberalnih ideja. Pored stalnih autorki iz kruga pokreta, čitaoci su takođe bili pozivani da prilažu svoje radove, ukoliko ispunjavaju definisane kriterijume. Iz recenzije 1. marta 1907. godine mogu se iščitati parametri: „[potrebno je] da se članci pišu u književnoj formi, da misli budu jasno izražene, tako da s lakoćom razumeju i oni koji ne pripadaju istim ideološkim strujama“ (Szerkesztő üzenetei, 1907: 44).

Roza Švimer, glavna i odgovorna urednica, osmislila je koncepciju i programske ciljeve časopisa pre njegovog osnivanja, tako da je urednička strategija bila odraz ideoloških uverenja pripadnika Feminističkog udruženja. Diskutovalo se i o predloženim varijantama naslova časopisa⁷, te je nakon dugih debata, nastao naziv časopisa, čiji se paradoks objašnjava u prvim redovima prvog broja, 1. januara 1907. godine: „Žena i društvo. Zapravo je pleonazam. Žena jeste neodvojivi deo društva i pogrešno je [ove dve reči] spojiti veznikom 'i'. U kasnijim vekovima će možda zvučati neobično, ali u naše vreme, nažalost, žena stoji na margini društva sa zakonima koji je stavljaju na posebno mesto“ (A Nő és a Társadalom, 1907: 1). Postavlja se pitanje ko su bili čitaoci časopisa. Da li je objava na početnim stranicama prvog broja, koja nagoveštava program časopisa: „Razmatraćemo sve što je u interesu žena kao čoveka, supruge, majke i građanke“ (A Nő és a Társadalom, 1907: 2), privukla sve slojeve mađarskog društva? Možemo se osvrnuti na argumentaciju andragoga Oršoje Keresti (Kereszty Orsolya), koja odgovor nalazi u ekonomskoj stvarnosti, te zaključuje da su čitateljke mogle biti prvenstveno iz viših i srednjih društvenih krugova (Kereszty, 2012: 340), kako žene iz radničkih slojeva nisu mogle priuštiti kupovinu periodičkih publikacija, a mnoge nisu ni znale da čitaju. Ovde bismo se kratko osvrnuli na pitanje pismenosti u Mađarskoj, kako bismo problem sagledali u istorijskom kontekstu. Prema podacima popisa stanovništva iz 1910. godine, broj nepismenih građana premašio je 33 posto (Dányi, 1964: 312), a „veliki broj analfabeta dolazio je upravo iz krugova žena“ (Kereszty, 2012: 339). Treba imati u vidu da je obavezno opšte obrazovanje u Mađarskoj uvedeno Etvešovim zakonom iz 1868. godine (T.Kiss, 2013: 13). Nakon Austro-ugarske nagodbe 1867. godine, u Mađarskoj dolazi do građanskog razvoja, što je podrazumevalo i modernizaciju obrazovnog sistema. Reformator školskog sistema, baron Jožef Etveš (Eötvös József), ministar vera i prosvete u novoj Andrašijevoj vladi (Andrássy

7 Neki od predloženih naziva bili su *Nemozgalom* (*Nómozgalom*), u srpskom značenju Ženski pokret, zatim *Ne sava* (*A Nő Szava*), na srpskom *Reč žene* i varijanta u množini *Nek sava* (*A Nők Szava*), na srpskom *Reč žena*, što je Roza Švimer odlučno odbacila argumentujući da je „Reč žene = trač, a Reč žena = blebetanje“ (Kereszty, 2012: 335).

Gyula), pokrenuo je pitanje narodnih škola, s ciljem da pripadnici nižih društvenih slojeva steknu obrazovanje na maternjem jeziku. Bio je uverenja da je otvaranje narodnih škola od krucijalnog značaja za podizanje nivoa obrazovanja. Etvešov plan bio je organizovanje županijskih narodnih škola tamo gde nisu delovale crkvene (konfesionalne) narodne škole. Predlog zakona o narodnom obrazovanju podneo je Parlamentu 23. juna 1868. godine, koji je, nakon dužeg promatranja, usvojen 5. decembra iste godine (Kelemen, 1994: 112). Zakon je odredio obavezno školovanje za decu uzrasta od šeste do dvanaeste godine, a u skladu sa liberalnim gledištima, nastava u školama bila je besplatna (Kelemen, 1994: 113). I pored Etvešovih napora na polju opismenjavanja stanovništva, statistički podaci početkom veka pokazuju da je veliki procenat stanovništva bio nepismen. Drugi problem se nazire u podeli programa obrazovanja prema polu. Dok je nivo obrazovanja u narodnim osnovnim školama bio izjednačen za dečake i za devojčice, u građanskim školama bila je uočljiva diferencijacija prema polu, tako da je težište obrazovanja za devojčice bilo na sticanju praktičnih znanja za život. Sličan trend pratili su i poslanički govori. Godinu dana pre donošenja Etvešovog zakona, poslanik Danijel Iranji (Irányi Dániel) u Parlamentu 1867. godine predlaže da „žensko obrazovanje obuhvata predmete iz vaspitanja i javnog morala, kulinartstva, hortikulture, izrade svile i zdravstvene zaštite u trajanju od pet časova nedeljno“ (T.Kiss, 2013: 19). Obrazovna struktura u Mađarskoj bila je obeležena podelom prema polu, a isti model bio je prisutan i u sferi zapošljavanja gde je bio uspostavljen obrazac tradicionalne podela rada.

4.1. Tematski okviri časopisa – suprotne pozicije

Časopis je u stalnoj rubrici štampao oglase za posao, aktivnosti i odluke ženskog pokreta o pitanjima obrazovanja, zaposlenja i osiguranja žena. Ažurnost i efikasnost rada feminističkog pokreta odražava se u brzini kojom su sprovedeni tekući planovi. U pozivu štampanom u aprilskom broju 1907. godine, časopis obaveštava o odluci donetoj na sastanku Feminističkog udruženja o udruživanju privatnih nastavnica „s ciljem jačanja njihovih materijalnih uslova pomoću organizovanja daljeg školovanja, oglašavanja poslova i rešavanja penzijskog pitanja“ (Felhívás a magántanítónőkhöz, 1907: 59–60). Već u narednom, majskom broju, izveštava se o prvom sastanku održanom 21. aprila, na kojem je zaključeno da je od ključne važnosti posredovanje u zapošljavanju nastavnica, a potom i rešavanje pravnog i penzijskog statusa (Áprilisi munkásságunk, 1907: 86). U junskom broju se objavljuje da je udruženje počelo pružati uslugu za posredovanje u zapošljavanju nastavnica u prostorijama Savetodavne službe (A magántanítók ügye, 1907: 111), a u julsom broju časopis obaveštava o predlogu za penzijsko osiguranje iznetom na sastanku udruženja, kao privremenom rešenju i prvom koraku ka sticanju državne penzije (Magántanítónők értekezlete, 1907: 125).

Imajući u vidu različite potrebe i očekivanja svih slojeva društva, koncepcija časopisa je pažljivo osmišljena. Svaki broj je precizno struktuiran, tako da se sastojao od stalnih rubrika, glosa satiričnog prizvuka, književnog dodatka, prikaza knjiga i kritike. Preovladavaju tekstovi posvećeni borbi za sticanje političkih i osnovnih prava žena, potom ekonomskim, pedagoškim i socijalnim temama. S velikom pa-

žnjom izveštavalo se o aktivnostima, detaljnim programima i mesečnim radnim planovima Feminističkog udruženja i Državnog udruženja službenica. Čitateljicama su od pomoći bili oglasi za posao i konkursi, te obaveštenja o tematskim kursevima i predavanjima obuhvaćeni programom udruženja, o čemu je časopis redovno obavestavao pretplatnike. Oglasi za posao pažljivo su birani, kako za nezaposlene, tako i zaposlene žene, koje su „zbog dužine radnog vremena⁸, neadekvatne plate, neodgovarajućeg poslovnog prostora, uskraćivanja prava na godišnji odmor želele promeniti svoje uslove rada“ (Fontos tudnivaló, 1907: 142). Nejednako vrednovanje rada žena, rodna diskriminacija na tržištu rada u „kontingentskom (*employment gap*) i cenovnom (*wage gap*) obliku“ (Aleksić/Vuksanović, 2017: 68), bile su poteškoće sa kojima su se žene redovno susretale. Janka Gergej (Gergely Janka), poznata kao „hroničarka feminističkog pokreta“, redovno je prilagala članke u rubrici „Pitanja službenica“, u kojima je informisala čitateljke o programima za stručno usavršavanje žena i obavestavala o propisima i pravima zaposlenih žena (Gergely, 1910: 24–25). Teme iz porodičnog života i zdravstvenog obrazovanja bile su obavezan deo časopisa. Pored svakodnevnih korisnih i prihvatljivih tema, bilo je i članaka koji su naišli na neodobravanje i kritiku publike. Reč je o člancima o pravima dece i žena, o porodičnom pravu i diskriminatornim zakonskim regulativama, zatim radikalnim gledištima i tadašnjim tabu temama i saznanjima iz oblasti seksualnog obrazovanja, koje su, kako su urednice smatrale, bile od ključnog značaja za decu i mlade devojke. U članku martovskog izdanja 1907. godine, potpisujući se inicijalima Sch. R., urednica skreće pažnju na važnost edukacije dece u oblasti seksualnog obrazovanja. Autorka zamera izjavama „neobrazovanih roditelja“ da „sve to deca već znaju, iako im ne kažemo“ (Sch. R., 1907: 43). Drugi kontraargument javnosti vezuje se za tvrdnju da obrazovanje štetno deluje na razvoj dece tako što podstiče njihove prirodne nagone. Pozivajući se na moderna psihijatrijska gledišta, autorka obrazlaže kako je „Psihološki neosnovana zabrinutost da seksualno obrazovanje ranije budi instinkte kod dece“ (Sch. R., 1907: 43). U članku se argumentuje da:

Problem leži upravo u tome, da deca dolaze do saznanja neprirodnim putem [...]. Tu mogućnost je nužno sprečiti [...]. Deca su u ranom dobu izložena patološkim tendencijama odraslih i mogu postati žrtve neprimernog ponašanja. Razlog zbog čega većina prostitutki upada u nevolju leži u neznanju za koje je krivo ‘moralno, suzdržano društvo’. Posle ekonomske bede, neznanje je glavni uzrok eksploatacije stotine devojaka. (Sch. R., 1907: 43)

8 Zakon o radu je 1884. godine uveo maksimalno radno vreme u trajanju od 16 časova dnevno. Nakon osnivanja Sindikalnog veća 1898. godine, sa porastom svojih članica, podneti su zahtevi za regulisanje radnog vremena žena, prekovremenog rada i ukidanje noćne smene. „Na Kongresu Sindikalnog veća održanog 1899. godine, prezentovani su statistički podaci na osnovu kojih se vidi da je prosečno radno vreme bilo 14 časova, u određenim industrijskim granama 18, odnosno 8–11“ (Hatvany, 1952: 215). U predratnim godinama Sindikat je nastavio bitku putem štrajkova i bojkota 1905. i 1906. godine, nakon čega je uspeo da izbori skraćeno radno vreme, tako da se radilo kraće za pola sata, u nekim slučajevima i za tri i po sata. „Zvanični list Sindikalnog veća 1907. godine izveštava da je u mnogim slučajevima postignuto smanjenje radnog vremena na 9, odnosno 8 časova“ (Hatvany, 1952: 215).

Ovakvi 'skandalozni' članci iz oblasti edukacije o problemima u vezi prostitucije i trgovine žena, vrednovani su od strane publike kao štivo koje ima štetne konsekvence, te su odbili mnoge čitateljke, a roditelji zabranili svojim ćerkama njihovo čitanje (Kereszty, 2012: 340). Uredništvo je zaključilo da je usled nesuglasja oko ideoloških pogleda bilo neophodno prilagoditi se horizontu očekivanja publike i konvencijama vremena, premda je to činjeno bez velikih odstupanja od osnovne idejne namere glasila. Primedba Erži Trombitaš (Trombitás Erzi), članice sombathejskog Državnog udruženja službenica, u pismu Rozi Švimer 16. marta 1908. godine, uzrokovala je redukciju članaka o datim temama (Kereszty, 2012: 340). Erži Trombitaš u pismu skreće pažnju da je prikladnije fokusirati se na priloge o praktičnim veštinama, umesto razmatranja suviše apstraktnih tema, naročito diskusija o rodnim pitanjima (Kereszty, 2012: 340). Važno je istaći da, iako je uredništvo pažljivo biralo retoriku o osetljivim pitanjima, nije ih u potpunosti ukinulo. Na međunarodnim kongresima žena, kao i na sastancima udruženja, mogla su se čuti predavanja i diskusije o trgovini žena, prostituciji, „polno prenosivim (neizlečivim) bolestima, koje su zaražavale sve šire društvene krugove“ (Czeferner, 2014: 54). Urednice su kao svoj zadatak smatrale i razotkrivanje licemerja društva, pa će tako u Glosi pod naslovom „O nama bez nas“, u majskom izdanju iz 1907. godine, kritikovati zagovornice mišljenja da nije ispravno govoriti o problemu prostitucije u prisustvu muškaraca, da bi se zatim u istoj rubrici ironičnim prizvukom izvestilo kako je Društvo za javno zdravlje održalo predavanje o datoj temi isključivo pred muškom publikom, gde je:

Jedan profesor, obasjan oreolom pozajmljenim sa svoje katedre, otkrio rešenje za sprečavanje širenja polno prenosivih bolesti: vršiti policijski nadzor ne samo nad prostitutkama, već i fabričkim radnicama. Sudeći prema tome, stručno mišljenje profesora jeste tvrdnja da se zaraza širi samo preko siromašnih žena. (Rólunk nélkülünk, 1907: 79)

Siromaštvo je jedan od presudnih razloga zbog kojeg su se žene odlučivale za alternativne poslove u zabavjačkoj profesiji. Na ovakve teme, osetljive za tadašnju javnost, urednice su ukazivale u *Ne eš taršadalom* s namerom podizanja svesti žena. U nedostatku krivičnog zakonika, koji bi sankcionisao trgovinu ženama, u zemlji je bio rasprostranjen takozvani „eksport Hungara“ (Lélekkufárok, 1910: 505). U almanahu javne bezbednosti objavljivala su se imena trgovaca ženama da bi se otkrilo kako zapravo „većinu trgovaca robljem čine žene“. Pokazalo se da su 1910. godine od četrdeset uhapšenih lica, dvadeset i šest bile žene (Lélekkufárok, 1910: 507). Govori se i o detaljima navođenja žrtava, od kojih su „neiskusne krojačice bile u velikom broju, koje su uz obećanje veridbe bile odvođene u Berlin i nakon višednevnog izgladnjivanja bile primorane da izađu na ulice i zarađuju“ (Lélekkufárok, 1910: 507). U martovskom izdanju 1907. godine, Roza Švimer publikuje tekst u kojem

9 Hungara i Vengerka su nazivi za žene koje su se iz Mađarske 'izvozile' u inostranstvo. Prvobitno su ovi pojmovi označavali nacionalnu pripadnost i koristili se u značenju reči Mađarica, a kasnije se u Južnoj Americi i na Balkanu njima obeležavala žena zabavjačica, plesačica ili prostitutka.

kritikuje reklame gde se žene i noćni život oglašavaju kao sredstva za privlačenje stranaca u korist razvoja turističke industrije, te navodi citate iz *Vodiča kroz Budimpeštu* turističkog deoničarskog društva u kojem se strancima obećavaju „mnoge lepe dame i noćni leptiri u orfeumima, muzičkim kafanama ili na ulicama“ (Bédy Schwimmer, 1907: 41). Roza Švimer tvrdi da je promovisanje dama noćnog života „koren eksporta Hungara“ (Bédy Schwimmer, 1907: 41.). U članku „Egy új világ új anyái“ („Nove majke jednog novog sveta“), iz 1913. godine, Šarlot Perkins Gilman ukazuje na zloupotrebu nejednakog odnosa moći žena i muškaraca, te naglašava da je „prostitucija, čiju sramotu vide svi, samo jedna od krajnosti opšte nevolje u kojoj žena biva zarobljena u složenoj mreži ekonomske zavisnosti od muškarca“ (Perkins-Gilman, 1913: 130).

4.2. Na pragu izborne reforme

Ne eš taršadalom postaje snažna idejno-politička platforma feminističkog pokreta, koja je tokom svog sedmogodišnjeg postojanja privukla veliki broj ženskih, tako i muških čitalaca. U periodu izlaženja časopisa velika pažnja posvećivala se jednoj od ključnih tačaka feminističkog pokreta i osnovnoj težnji ženskih pokreta organizovanih širom tadašnje Evrope, pitanju prava glasa žena. Aprilski zakoni (mađ. áprilisi törvények) 1848. godine u Mađarskoj, uveli su novo demokratsko uređenje i građanske slobode, koje su obezbeđivale biračko pravo, slobodu štampe i ukidanje cenzure. Uprkos tome što se činilo da se ostvaruju mogućnosti za stvaranje društva utemeljenog na univerzalnim vrednostima slobode i pravde, ženski pokret je radikalno odbacio jednostranost demokratskih težnji započetih 1848. godine i odlučno preuzeo upravljanje sudbinom žena stvaranjem uslova za formiranje društva u kojem će se priznati njihova ravnopravnost. U dugoj borbi javno mnjenje bilo je mišljenja da je ženama dozvoljena samo pasivna politička uloga, a da bi aktivna politička delatnost ženu, domaćicu i majku, odvojila od njenih osnovnih dužnosti, od obaveza oko kuće i vaspitanja dece. Zakon iz 1848. godine (Član 5. Paragraf 2.) uveo je izborni cenzus koji ženama nije dao biračko pravo. Pored imovinskog i obrazovnog cenzusa, pravo glasa imali su svi nekažnjivani muškarci stariji od 20 godina (Márkus, 1896: 223). Zakon je u svoje vreme važio kao znak progressa i liberalizma. Ni prvi pokušaj izmene zakona o pravu glasa žena, 1874. godine nije doneo povoljnije rezultate, nije smanjio cenzus i nije proširio biračko pravo, čak je i muškarcima nametnuo strože uslove u vezi sa imovinom građana i oduzeo pravo glasa svim poreskim dužnicima. Zakon je dao ograničeno biračko pravo muškarcima na osnovu različitih kriterijuma. Biračko pravo su i dalje imali muškarci, mađarski državljani stariji od 20 godina, dok su za ograničeno biračko pravo bili definisani uslovi koji su podrazumevali i određeno finansijsko stanje, imovinu i nivo obrazovanja, pa je tako uveden imovinski, obrazovni i poreski cenzus. Žene nisu dobile pravo glasa ni po imovinskom, ni po obrazovnom cenzusu (Márkus, 1896a: 314–315). Pored žena, osuđenici, lopovi, ubice, piromani i građani u stečajnom postupku, nisu imali pravo glasa (Márkus, 1896a: 316).

Rad ženskog pokreta izazivao je otpor i neodobravanje u tadašnjem društvu. Tradicionalna shvatanja otvoreno su ukazivala na njegovo „neprirodno delovanje“

tvreći da „duša mađarskih žena ne želi slobodu i građansku ravnopravnost“ (Bédy Schwimmer, 1907: 52). Dokazujući na primerima dokumenata iz Mađarskog nacionalnog muzeja, Roza Švimer iznela je argument u kojem tvrdi da „ženski pokret nije soj nasilno presađen iz stranog tla, nije strana struja, kako to tvrde protivnici, već pojava snažno ukorenjena u društvenom životu“, te istakla da „politički pokret počinje od vremena kada su aristokratkinje na posredan način preko svojih poslanika mogle učestvovati na državnim saborima“ (Bédy Schwimmer, 1907: 52). Pored zagovornika ideje ženskog prava glasa, bilo je i stavova da nisu sve žene spremne da preuzmu ulogu učesnica u odlučivanju. Februarsko izdanje iz 1910. godine izveštava o otvorenom sastanku Feminističkog udruženja održanog 16. marta na kojem je tačka dnevnog reda bila pitanje prava glasa radnica, argumentujući da „niko nema veću potrebu za pravom glasa od radnica, stoga što su one najsurovije pogođene nepravdama društva“ (A magyar nő, 1910: 26). Iako je većina publike podržala predlog, dva člana socijaldemokratske stranke glasala su protiv, od kojih je jedna bila Mariška Gardoš (Gárdos Mariska), osnivačica i sekretarica Udruženja mađarskih radnica, koja na sastanku udruženja nedvosmisleno obrazlaže da radnice nisu dovoljno zrele: „Potrebno ih je najpre ekonomski i intelektualno osnažiti, kako bi se zatim moglo govoriti o političkom pravu glasa“ (A magyar nő, 1910: 26). Uredništvo je argumentovalo da je časopis posvećen borbi za pravo glasa širokog kruga čitalaca, premda su postojale optužbe da „Feminističko udruženje služi sticanju političkih prava samo za pripadnice građanskog društva“ (A Feministák Egyesületének választmány, 1907: 76). U majskom izdanju 1907. godine *Ne esz taršadalom* objavio je izjavu o jasno definisanim tendencijama Feminističkog udruženja: „[...] snažno naglašavamo da se pokret od samog početka zalaže za biračko pravo svih odraslih muškaraca i žena, pripadnika svih slojeva društva“ (A Feministák Egyesületének választmány, 1907: 76). U uvodnim rečima novembarskog izdanja 1908. godine, čitaoci se pozivaju na udruženo delovanje: „Ako se svi radom i finansijskim žrtvama borimo za zajednički cilj, moramo pobediti“ (A választójogi reform, 1908: 171). Isticalo se da žene i muškarci imaju jednaka prava i građanske odgovornosti, te da se ženama „ne sme uskratiti aktivno i pasivno pravo glasa“ (A választójogi reform, 1908: 171). Iznet je zahtev u ime svih zaposlenih žena, koje ispunjavaju ekonomske i društvene dužnosti, „da parlamentarna reforma ispravi propust reformi iz 1848. godine i da se svim punoletnim ženama odobri osnovno, tajno i ravnopravno pravo glasa“ (A választójogi reform, 1908: 172). Cilj koji je „u većini zemalja postignut u okviru prve dve decenije dvadesetog veka, objašnjava se usponom socijaldemokratskih i liberalnih partija“, koje su priznale žene kao značajne političke subjekte i „podržale njihove feminističke zahteve“ (Paletschek/Pietrow-Ennker, 2004: 3). U mnogim evropskim zemljama ženama je dodeljeno pravo glasa 1918. godine, najpre uslovljeno posebnim cenzusima, da bi se potom smanjenjem kriterijuma proširivalo na šire kategorije ženske populacije. Zahtev za uspostavljanje prava glasa žena decenijama je bio predmet razmatranja mnogih članova Parlamenta, te žene u Mađarskoj konačno stiču biračko pravo nakon dugotrajne borbe, 17. novembra 1919. godine (Simándi, 1998: 106). U odnosu na muškarce, ženama se postavljaju

stroži uslovi, pa tako pravo glasa stiču sve žene starije od 24 godine života, rođene na mađarskom tlu, koje imaju mađarsko državljanstvo najmanje 6 godina, poseduju nekretninu u županiji gde žive najmanje šest meseci, a dodatni uslov, u odnosu na muškarce, bilo je znanje iz veština čitanja i pisanja na bilo kojem od živih jezika koji se govore u Mađarskoj. Još jedna prednost ovog zakona bila je u tome što se prvi put uvodi tajno glasanje (Simándi, 1998: 106). I prethodni zakon iz 1918. godine planirao je reformu izbornog prava, koji uvodi i žene u glasački proces pod jednakim uslovima kao i naredne, uključujući i uvođenje tajnog glasanja, međutim, kako te godine nisu održani izbori, prvo glasanje žena se pomerilo na 1919. godinu.

„Pred našim časopisom je veliki i mukotrpan zadatak“ (A Nő és a Társadalom, 1907: 2). Tim rečima urednice Roza Švimer i Vilma Gliklih započinju svoj pionirski poduhvat. Svojim društveno odgovornim i etički utemeljenim poduhvatima, boreći se protiv praznoverja i nepravdi, ukazivao je na neophodnost obrazovanja i osamostaljenja žena, zalagao se za afirmaciju žena u javnoj sferi i ostvarivanje političkih prava za oba pola, pripadnika svih slojeva, promovisao je rodnu ravnopravnost, i na taj način, uvodeći nove prakse, *Ne eš taršadalom* postavio je temelje za feminističku periodiku svog vremena.

5. Zaključak

Istorija demokratizacije ženskih prava počinje od sredine 19. veka, a pitanje političkih prava žena će se od kraja veka naći u ženskim periodičnim publikacijama. Feministkinje su najpre dobile prostora u periodici, „koja nije isključivo feministička, ali je naklonjena ženskom autorstvu, takozvanoj feminofilnoj periodici“ (Milinković, 2018: 28), da se oglase o statusu žena u poređenju sa muškarcima. Ženski doprinosi društvu neretko su padali u zaborav, s obzirom da nisu odgovarali kriterijumima datog vremena. Dvadeseti vek donosi značajne promene u tom pitanju. *Ne eš taršadalom*, glasnik Feminističkog udruženja, pokreće se nakon dugih i promišljenih priprema u vreme kada se već može govoriti o postojanju feminističkog pokreta kao integralnog dela političkog delovanja u Mađarskoj. Roza Švimer, aktivistkinja koja je ostavila značajan doprinos u afirmaciji feminističkog mišljenja, zabeležila je u pismu 1911. godine: „Znala sam da sam uradila najviše što sam mogla u skladu sa mogućnostima kojima sam raspolagala, znam i to da naš časopis drži korak sa inostranim feminističkim listovima“ (Kereszty, 2012: 345). Programi časopisa formulisani su po uzoru na modele progresivnih država s ciljem reprezentacije novog ženskog ideala u suprotnosti sa konzervativnim razumevanjem ženskih uloga i vaspitanja. Ukazujući na položaj i ulogu žena u društvu, časopis je zaslužan za obezbeđivanje većeg prisustva žena u javnoj sferi u domenu rada, za detabuisanje marginalizovanih tema i izveštavanje o borbi žena za ostvarivanje prava glasa koje je obeležilo epohu.

Literatura

- Acsády, J. (2020). „Tisztelt Nagysád!” Társadalmi kapcsolatok és nyomtatott periodikák jelentősége a magyar feminista mozgalomban a századelőn A Nő című folyóirat szerkesztői levelezése nyomán. *Per Aspera Ad Astra*, 2, 9–30.
- Aleksić, D., Vuksanović, N. (2017). Ima li diskriminacije na tržištu rada? Slučaj Srbije u jeku ekonomske krize. *Ekonomске ideje i praksa*, 24, 67–86.
- Antoni, R. (2014). A magyarországi feminista megmozdulások története. U L. Bolemant (ur.), *Nőképek kisebbségben. Tanulmányok a kisebbségben (is) élő nőkről* (str. 19–29). Pozsony: Phoenix PT.
- Czeferner, D. (2014). „Kávéházakban, klubokban, olvasóköri körökben kérjük A Nő és a Társadalom lapot!” Egy folyóirat a nők egyenjogúságáért. *Médiakutató*, 2, 49–61.
- Dr. Dányi, D. (1964). Az írás-olvasás elterjedése Magyarországon. *Demográfia*, 2, 310–313.
- Hatvany, E. D. (1952). A női és gyermekmunka Magyarországon 1890 és 1914 között. *Századok*, 1, 209–243.
- Lélekkufárok. (1909). U D. Gegus i V. Székely (ur.), *A közbiztonság almanachja 1910. évre* (str. 505–507). Budapest: Légrády Testvérek Könyvnyomdája.
- Kelemen, E. (1994). A törvényjavaslattól a törvényig: az 1868-as népoktatási törvény szövegváltozásai. *Iskolakultúra*, 4(11–12), 112–119.
- Kereszty, O. (2012). A Nő és a Társadalom című folyóirat (1907–1913) működésének történetéhez. *Magyar Könyvszemle*, 3, 334–351.
- Márkus, D. (ur.) (1896). 1848. V. t. cz. Az országgyűlési követek választásáról. U *MagyarTörvénytár 1000–1895. 1836–1868. évi törvényczikkek – Corpus Juris Hungarici. Millenniumi emlékkiadás 8* (str. 223–230). Budapest: Franklin-Társulat.
- Márkus, D. (ur.) (1896a). 1874. XXXIII. törvényczikk. Az 1848: V. törvényczikk és az erdélyi II. törvényczikk módosításáról és kiegészítéséről. U *MagyarTörvénytár 1000–1895. 1872–1874. évi törvényczikkek – Corpus Juris Hungarici. Millenniumi emlékkiadás 10* (str. 314–332). Budapest: Franklin-Társulat.
- Milinković, J. (2018). Feministička istraživanja i čitanja književnosti. U A. Zaharijević i K. Lončarević (ur.), *Feministička teorija je za sve. Zbornik radova sa konferencije „Neko je rekao feminizam? Feministička teorija u Srbiji danas“* (str. 19–41). Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju i Fakultet političkih nauka.
- Offen, K. (1988). Defining Feminism: A Comparative Historical Approach. *Signs*, 14(1), 119–157.
- Offen, K. (2000). *European Feminisms, 1700–1950: A Political History*. Stanford: Stanford University Press.
- Paletschek, S., Pietrow-Ennker, B. (2004). Concepts and issues. In S. Paletschek, B. Pietrow Ennker (Eds.), *Women’s Emancipation Movements in the Nineteenth Century: A European Perspective* (pp. 3–10). Stanford: Stanford University Press.
- Pető, A. (2006). Társadalmi nemek és a nők története. U Zs. Bódy, J. Ö.Kovács (ur.), *Bevezetés a társadalomtörténetbe. Hagyományok, irányzatok, módszerek* (str. 333–344). Budapest: Osiris Kiadó.

- Semmelweis Egyetem. (2004–2005). A Semmelweis Egyetem története. U *Semmelweis Egyetem Tanévkönyv (2004–2005)* (str. 1–6). Budapest: Semmelweis Kiadó.
- Simándi, I. (1998). A nők választójoga a századfordulótól 1938-ig Magyarországon. *Múltunk. Politikátörténeti folyóirat*, 1, 94–115.
- T. Kiss, T. (2013). Az analfabetizmus: a dualizmus kori Magyarország kulturális/politikai problémája. U T. T.Kiss i T. Tibori (ur.), *Kultúrkapuk: tanulmányok a kultúr[politik]áról, az értékközvetítésről és a kulturális valóságról* (str. 11–42). Szeged: Belvedere Meridionale Kiadó.

Izvori

- Áprilisi munkásságunk. (1. maj 1907). *A Nő és a Társadalom*, 86.
- Bédy Schwimmer, R. (1. mart 1907). A magyar asszony híre. *A Nő és a Társadalom*, 40–41.
- Bédy Schwimmer, R. (1. april 1907). A magyar nőmozgalom régi dokumentumai. *A Nő és a Társadalom*, 51–53.
- Felhívás a magántanítónőkhöz. (1. april 1907). *A Nő és a Társadalom*, 59–60.
- A Feministák Egyesületének válaszmánya. (1. maj 1907). A feministák egyesületének nyilatkozata. *A Nő és a Társadalom*, 76.
- Gergely, J. (1. februar 1910). Nőtisztviselők ügyei. És mégis forog a föld. *A Nő és a Társadalom*, 24–25.
- A kongresszus adataiból. (jul–avgust, 1913). *A Nő és a Társadalom*, 129–130.
- Magántanítónők értekezlete. (1. jul 1907). *A Nő és a Társadalom*, 125.
- A magántanítók ügye. (1. jun 1907). *A Nő és a Társadalom*, 111.
- A magyar nők választójoga mellett és ellen. (1. februar 1910). *A Nő és a Társadalom*, 26–27.
- A Nő és a Társadalom. (1. januar 1907). *A Nő és a Társadalom*, 1–2.
- A Nő és a Társadalom szerkesztősége és kiadványvállalata. (1. januar 1912). [Öt év áll lapunk mögött]. *A Nő és a Társadalom*, 3.
- A Nőtisztviselők Országos Egyesülete Elnöksége. (1. avgust 1907). Fontos tudnivaló. *A Nő és a Társadalom*, 142.
- Perkins-Gilman, Ch. (jul–avgust 1913). Egy új világ új anyái. *A Nő és a Társadalom*, 130–131.
- Rólunk nélkülünk. (1. maj 1907). *A Nő és a Társadalom*, 78–80.
- Szerkesztő üzenetei. (1. mart 1907). *A Nő és a Társadalom*, 44.
- Sch. R. (1. mart 1907). A gyermekek nemi felvilágosítása. *A Nő és a Társadalom*, 43–44.
- A választójogi reform küszöbén. (1. novembar 1908). *A Nő és a Társadalom*, 171–172.

Monika M. Bala

Summary

WOMEN'S EMANCIPATION ASPIRATIONS IN THE JOURNAL *A NŐ ÉS A TÁRSADALOM* (1907–1913)

The paper discusses the official journal of the Hungarian feminist movement, *A Nő és a Társadalom* (Woman and Society), published between 1907 and 1913. It was established as the official journal of the Feminists' Association (Feministák Egyesülete) and the National Organization of Female Clerks (Nőtisztviselők Országos Egyesülete). The journal came out monthly, discussing women's position in socio-economic, political and educational context and reporting on the activities and results of the Feminists' Association. It played a significant role in raising women's awareness, re-examining the social order and influencing socio-political movements. Textual analysis, used as a methodological approach in this paper, serves to examine the content of texts in order to determine the role of *A Nő és a Társadalom* in reshaping women's experience in a broader socio-historical context.

Key words:

A Nő és a Társadalom, feminist periodicals, Hungarian feminist movement in the 19th century, women's position, women's emancipation, women's suffrage